Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej, 57
Warszawa 2022
Article No. 2691

Citation:
Пиц, Т. (2022). Німецькі форми назви слюсаря у польській та східнослов'янських мовах. *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej*, *57*, Article 2691. https://doi.org/10.11649/sfps.2691
Pyts, T. (2022). Nimets'ki formy nazvy sliusaria u pol's'kiĭ ta skhidnoslov'ians'kykh movakh. *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej*, *57*, Article 2691. https://doi.org/10.11649/sfps.2691

DOI: 10.11649/sfps.2691

Тарас Пиц
(Львівський національний університет
імені Івана Франка, Львів)

Німецькі форми назви слюсаря у польській та східнослов'янських мовах

Зі зростаючою спеціалізацією ремесло слюсаря виокремлюється з ковальського і ремісники-слюсарі утворюють власні цехи разом з іншими майстрами, що виготовляли невеликі речі із заліза (Kleinschmiede). Їхніми основними виробами були замки (свн. *slōz*, двн. *slōz*, *sloz*) двох видів: висячі, а також для дверей і скринь. Огляд пам'яток німецької та слов'янських мов, показує, що характерним для розвитку ремесла є поширення не лише синонімічних рядів однієї ремісничої назви, але й запозичення іншими мовами різноманітних форм однієї фахової лексичної одиниці. Не винятком є і назва слюсаря. Лише у пам'ятках польської мови виявляємо у назві ремісника чи відпрофесійному прізвиську такі форми, як: *slossar(z)* (*ślosarz*, *Sslosarz*), *Slesar(z)*, *slyos(z)arz* (*Sliosarz*, *Slösarz*), *szlyoszarz*, *slusarz* (*ślósarz*, *S(l)iusarz*), *sluszarz* (*szlósarz*), *szluszarz*, *slosnar*. Частина з них поширюється у східнослов'янські мови, де вони частково зазнають фонетичних трансформацій. У зв'язку з такою різноманітністю форм

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 3.0 PL License (creativecommons.org/licenses/by/3.0/pl/), which permits redistribution, commercial and non-commercial, provided that the article is properly cited. © The Author(s) 2022.
Publisher: Institute of Slavic Studies, Polish Academy of Sciences
[Wydawca: Instytut Slawistyki Polskiej Akademii Nauk]

виникають такі запитання: які з них запозичено з німецької мови, а які утворилися вже на слов'янському «ґрунті»; які діалектні витоки німецьких лексичних запозичень у слов'янських мовах; яка їхня географія поширень у німецькій та східнослов'янських мовах?

Аналіз попередніх досліджень і публікацій

Частина дослідників, починаючи від Ґ. Корбута, звернула увагу лише на п. *ślosarz*, *ślósarz*, *ślusarz* 'ремісник, що виготовляє замки, ключі та ін.', які вони виводять з нім. *Schlosser*, що походить з *Schloss* 'замок', або ж у кращому випадку подають точнішу німецьку форму, з якої відбулося запозичення у слов'янські мови (свн. *slоʒʒer*, *slоʒʒær*) (Brückner, 1927/1993, с. 532; Eggers, 1988, с. 201; Karszniewicz-Mazur, 1988, с. 112; Korbut, 1893, сс. 401, 487; Moszyński, 1954, с. 75; Symanzik, 1993, с. 229; Vincenz & Hentschel, б.р.). А. де Вінченц та Ґ. Гентшель до переліку форм назв ремісників додають ще *slosarz*, *slossar*, *slósarz*, *slusarz*, *szlosarz*, *szlósarz*, але вихідною формою для них вбачають теж лише свн. *slоʒʒer* (Vincenz & Hentschel, б.р.). Також переважна більшість дослідників дотримується думки, що укр. *слюсар*/*шлюсар* та бл. *слесаръ*, *слосаръ* запозичено мовами за посередництвом п. *ślosarz*, *ślósarz*, *ślusarz* (Булыка, 1980, с. 89; ЕСУМ, 1982–2012, т. 5, с. 313; Шелудько, 1931, с. 46; Frenzel, 1969, с. 15; Richardt, 1957, с. 99). На безпосередньому запозиченні з середньоверхньонімецької мови в українську наполягає Р. Смаль-Стоцький: «укр. slusar (šlusar) … з свн. slоʒʒære» (Smal-Stockyj, 1942, сс. 160–161). Російські етимологи сумніваються у посередництві польської мови для рос. *слесарь* 'ремесленник, работающий холодной ковкой (замки и т. п.)' і джерелом запозичення відповідно вважають нвн. *Schlosser*/*Schlösser* і пояснюють, що німецька голосна *о* чи *ö* передалася приблизно *е* (припускаючи початкову вимову *шлёсарь*), зміну *ш* (sch) на *с* – уподібненням звуків (*ш* : *с* > *с* : *с*) і морфологічним перетворенням *-er* > *-арь* (Преображенский, 1914, т. 2, с. 321; Фасмер, 1987, т. 3, с. 670; Цыганенко, 1989, с. 384; Черных, 1999, с. 175). Таким чином, вихідною формою для всіх перерахованих форм назви слюсаря дослідники вважають нім. *Schlosser* чи свн. *slоʒʒer*, *slоʒʒær*. Також зауважимо, що комплексне дослідження походження цих варіантних форм назви слюсаря ще не проводилося. У спеціальному дослідженні Т. Пиц розглядав лише відповідні до слов'янських східнонімецькі форми (сілезькі, нижньопрусські і схід-

нопоморанські) з окремими паралелями до інших німецьких діалектів (Пиц, 2007), що не дозволяє скласти цілісну картину поширення форм назви слюсаря у німецьких діалектах, польській та східнослов'янських мовах, а також повноцінно розглядати їхню асиміляцію.

Завдання даної публікації вбачаємо у виявленні всіх форм фіксації німецької назви слюсар у польській, українській, білоруській та російській мовах, точнішому з'ясуванні їхніх німецьких вихідних форм, простеженні території і періоду їхнього поширення у складі німецької, польської та східнослов'янських мов, з'ясуванні можливих перенесених із німецької мови свідчень про зміни у її системі консонантизму і / чи вокалізму, що відображають запозичені форми назви ремісника і розкритті асиміляційних процесів у слов'янських мовах.

Slosser

Форма назви ремісника *slossar* з'являється в польській мові в середині XV ст. зі зміною німецького суфікса *-er* на *-ar*: «Martinus domum ipsius … resignavit Iacobo *slossar*» (Przemyśl, 1448) (SSTP, 1958–1993, т. 9, с. 19), «*Slosar* serator» (1463), «Symag, *slossar* de Trzebicza» (Kraków, 1490) (SSTP, 1958–1993, т. 9, с. 20). В інших випадках того ж періоду, і в подальшому, утверджується написання *-arz*: «*Slossarzowi* za firschang» (Sądecczyzna, 1579) (Bubak, 1992, т. 2, с. 220), «*Slosarzowi* co oprawial opartle» (Sądecczyzna, 1603) (Bubak, 1992, т. 2, с. 221), «Używaią go [sc. oleju lnianego] Drukarze / Malarze / Stolarze / *Sloſarze* / Kowale / do farb y pokoſtow» (Kraków, 1613), «… za Saula prześtrzegali tego Philiſtynowie / aby ani Kowala / ani *sloſarza* nie mieli miedzy ſobą Zydowie» (Kraków, 1623) (KSJP, б.р.), «Antoni *Slosarz* wział zelaza» (Sądecczyzna, 1630) (Bubak, 1992, т. 2, с. 221), «*Sloſarz* / Clauſtrarius, artifex. Slieſorius» (Wilno, 1642), «*Slosarzow* do robienia Zamkow kłodek zawias kształtownych y innych rzeczy trzeba 2» (1659), «*Sloſarzu* / popiłny mi tego klucza zardzewiałego» (Wrocław, 1669), «Kowal odſtrzelił *sloſarza*» (Świdnica, 1689), «Nim ſię Kowale, nim ſię *Sloſarze* ſpoſobią, Błądzą tu wielcy ludźie» (Kraków, 1696) (KSJP, б.р.). Вже на початку XVII ст. з'являється, а згодом утверджується до наших днів написання пом'якшеного *ś* у польській назві слюсаря: «skrzynka także, ktorą *ślosarz* otworzył» (1606), «we wnej Gołuchouze kmieci 14, młynarz Grobelny … kowal, *ślosarzow* 2, krawiec owczarz» (powiat kaliski, 1642), «garbarz / ślosarz» (Kraków, 1643) (KSJP, б.р.).

У цей же час поширеним стає відпрофесійне прізвисько: «Famosus *Slosarz*, civis in Halicz» (Halicz, 1444), «*Slossarzowi* dedimus 2 grossos pro globulis ad pixidas» (Pszczyna, 1469), «*Slossar* … consul(-) Sanocens(is)» (Sanok, 1447), «Iacobus *Slossar* domum ipsius … Iacobo sartori … resignauit» (Przemyśl, 1448) (SSNO, 1977, т. 5/1, с. 367), «Johannes *Sloszarz*» (Sądecczyzna, 1498) (Bubak, 1992, т. 2, с. 220), «Providus Nicolaus *Slossar*, piscator regie maiestatis» (Przemyśl або Lwów, 1500) (SSNO, 1977, т. 5/1, с. 367), «Gabriel *Slosarz*» (Bydgoszcz, 1592) (Czaplicka-Niedbalska, 1996, с. 386), «Ioannem filium Stanislai *Sloszarz* a Białogon et Catharinae con» (1600) (Kopertowska, 1988, с. 122), «*Slosarza*» (Nowy Targ, 1613), «… Adamowi *Slosarzowi* Klaczkowemu zięciowi» (Nowy Targ, 1621) (Bubak, 1970–1971, т. 2, с. 98), «Sslosarz» (Cieszyn, 1621), «Paulus Sobka *Slosarza*» (Cieszyn, 1632) (Milerski, 1996, с. 304), «Wociech *slosarczyk*» (Łódź, 1653), «Sprawa … Pana Jacenthego *Slosarza* y małzonki iego … Anny *Slosarzowey*» (Łódź, 1685) (Mączyński, 1970, с. 200). Написання пом'якшеного *ś* у відпрофесійних прізвиськах трапляється ще наприкінці XVI ст.: «Serifabro Johanni Kęp de Kadcza … Jan *Ślosarz*» (Sądecczyzna, 1576) (Bubak, 1992, т. 2, с. 220), «Mathias *Ślosarz*» (Kraków, 1585) (Rudnicka-Fira, 2004, с. 557), «Thomas *Ślosarz*» (Kraków, 1606) (Bubak, 1970–1971, с. 98).

Найраніші свідчення про цю форму назви слюсаря знаходимо в алеманському наріччі наприкінці XIII ст., а саме – у нижньоалеманському діалекті: «*Sloscer*» (Oberrhein, після 1284) (Bochenek та ін., 2009, т. 1, с. 189), «Chuonradus rufus faber qui dicitur *Sloßßer*» (Basel, 1290) (Brechenmacher, 1957–1963, т. 2, с. 529), «Chůnrat *slosser*» (Basel, 1297) (Nölle-Hornkamp, 1992, с. 282), «Herman der *Slosser*» (Freiburg, 1324) (Dziuba, 1966, с. 109). У цьому ж наріччі вона фіксується у верхньоалеманському: «Niclin *slosser*» (Bern, 1380) (Heyne, 1908, с. 200), «Ůllinus *Slosser* faber clavinorum» (Freiburg im Uechtland, 1401) (Studerus, 1926, с. 151), «*Slosser*» (Graubünden, 1627–1649) (Bochenek та ін., 2009, т. 1, с. 189) і швабському говорах: «hans *slosser*» (Esslingen, 1378) (Berger & Etter, 1961, с. 319). Також дуже рано ремісниче найменування слюсаря нотується у східнофранкській: «Eberhard *Slozzer*» (Nürnberg, 1304) (Scheffler-Erhard, 1959, с. 289), «Andreas *Slosser*, ein *slosser*» (Nürnberg, 1370) (Wendehorst & Rechter, 1985, с. 4), «Ott *Sloßer*» (Plauen, 1388) (Hellfritzsch, 1992, с. 178), «*Slosser* Mathes v. Hürbel» (Ansbach, 1388–1467) (Schäfer, 1952, с. 204), «Vlrich *Slozzer*» (Coburg, 1396) (Freiherr & Werburg, 1977, с. 8), «Her(man) *Slosser*, ledrer» (Nürnberg, 1400) (Scheffler-Erhard, 1959, с. 289), «Conraden *Slosser* und allen

sein erben» (Coburg, 1402) (Freiherr & Werburg, 1977, с. 20), «*Sloszer* Jorg, genannt Schadensorg» (Ansbach, 1488) (Schäfer, 1952, с. 204) та баварській частині південнонімецьких говорів. В останньому наріччі вона засвідчена у північнобаварському: «der Ulr. *Slozzer*» (Regensburg, 1312), «auf … Annen der *Slosserinne*» (Regensburg, 1336), «Welher slozzer ist, der newes sloswerch arbaiten chan …» (Regensburg, 1393) (Engelke, 1995, с. 382), «Jorg *Slosser*» (Eger, 1476) (Schwarz, 1973, с. 261) та середньобаварському діалектах: «… daȝ sint hantwerkære: smid und bogenære, *slôȝære* und goltsmit … satlær, schuostær …» (Wien, кін. XIII ст.) (Heyne, 1908, с. 149), «Lodner *slozzer*» (München, 1368) (Eitler, 1956, с. 289), «Kugler *slozzer* inq.» (München, 1391) (Eitler, 1956, с. 291), «Wernhart der *slosser* ze Wienn» (Wien, 1400) (Linsberger, 2012, с. 527), «*S(ch)losser*» (Eggenburg/Waldviertel, 1457, 1499; Grillenstein/Waldviertel, 1490; Horn/Waldviertel, 1494) (Pongratz, 1960, с. 117).

Цей різновид назви слюсаря поширений і в середньонімецьких говорах. Наприклад, у західносередньонімецькому наріччі він зафіксований у гессенському: «Cunradus faber, dictus *slozsere*» (Frankfurt, 1317) (Bücher, 1914, 116), «Sypel etwan Godelob *Slossers* son» (Friedberg, 1353) (Arend, 1934, с. 53), «*Sloßir*, *Sloczer*» (Grünberg, 1391) (Bochenek та ін., 2009, т. 1, с. 188), «*slosser*» (Darmstadt, 1451) (Bochenek та ін., 2009, т. 1, с. 189), «*slosser*» (Giessen, 1469) (Lerch, 1981, с. 52), «*Sloßer*» (Grünberg, 1488), «*Sloßir*, *Sloßer*» (Arnsburg, 1566), рипуарському: «*Slosser*» (Bonn, після 1550) (Bochenek та ін., 2009, т. 1, с. 188), мозельфранкському: «*Sloßer*, der Alde …» (Limburg, 1386) (Schöffl, 1993, с. 124) і люксембурзькому діалектах: «dyderich dem *slosser*» (Luxemburg, 1390–1391), «johan clebesadel der *slosser* in wassergasse» (Luxemburg, 1480–1481) (Gniffke, 2010, с. 414). Цікаво, що у східносередньонімецькому наріччі назва слюсаря найшвидше, із середини XIV ст., нотується у її східній частині – сілезькому говорі: «Nicolaus Linke, *slosser*» (Liegnitz, 1353) (Bahlow, 1926, с. 133), «Sycz der *slosser*» (Breslau, 1383) (Bahlow, 1975b, с. 126), «wegen den Smeden gesellen vnnde *Slosser* gesellen» (Ratibor, 1482) (Bahlow, 1926, с. 8). У решті говорів цього наріччя назва слюсаря фіксується лише у XV ст. – верхньосаксонському: «Kristian *Sloßer* by Lasan» (Zwickau, 1436), «Nickel *Slosser*» (Chemnitz, 1466), «Pauel *Slosßer*» (Chemnitz, 1473), «Ludewig *Sloschir* von Plauwin» (Zwickau, 1454) (Hellfritzsch, 2007, с. 234), «Jencko *Slosser*» (Graupen, 1494) (Schwarz, 1973, с. 261), «*Slosser*» (Oschatz, 1513) (Bochenek та ін., 2009, т. 1, с. 189) і тюринзькому діалектах: «der *Slosser* Hans von Smeln» (Jena, 1441–1453) (Apel, 1937, с. 233), «*Slossir*» (Jena, 1446) (Bochenek та ін., 2009, т. 1, с. 189), «Curd *Slosser*»

(Altenburg, 1467) (Grünert, 1958, с. 290). Також ця назва ремісника нотується й у мішаних німецьких говірках на території сучасної Чехії: «Nic. *Slosser*» (Kolin, 1343) (Schwarz, 1957, с. 280), «*Slosser*» (Sudetenland, 1476, 1494) (Bochenek та ін., 2009, т. 1, с. 189).

Очевидно, що у польську мову цей різновид назви слюсаря поширюється саме з німецькомовної території, що безпосередньо прилягала до польськомовної – сілезького говору. У білоруській мові він з'являється у другій половині XVI ст.: «Богданъ Новгороденецъ, *слосар* и мещанин Могилевски, оповедал» (1578) (Булыка, 1972, с. 301). Натомість в українській – зафіксоване тільки похідне від нього: «Каиновє … сыновє … вынашли … кова҃ство, *слосꙗрство*, злотництво, малꙗрство …» (1582) (КСУМ, б.р.).

Slösser

Вважаємо, що польське буквосполучення *yo*/*io* в одній із форм назви слюсаря – це намагання передати засобами слов'янської мови умлаутизованої форми назви ремісника: «Serifex, cleysmytr, slyosarz, serifaber» (Bydgoszcz, 1532) (Czaplicka-Niedbalska, 1996, с. 123), «… Sioſtra Janowa … bela za niemcem Stigegien *Sliosarzem* …» (1626–1639), «Pan Prouisor za gospodarza zostawił na Mincy Wilhelma Witte *Sliosarza* Maistra teize Mincy; a w młynie pod Zamkiem … Jakuba … Jakuba Hildt Ciwerkmaistrza …» (1644–1660) (KSJP, б.р.), що також переходить у прізвиська: «Petrus *Sliosarz*» (Kraków, 1586) (Rudnicka-Fira, 2004, с. 557), «U Jakuba *Sliosarza*» (Sądecczyzna, 1607) (Bubak, 1992, т. 2, с. 221). Цікаво, що польська антропонімія засвідчує відпрофесійну назву *Slösarz*, у якій збережено первісне графічне зображення умлауту: «Ja Simon Podręczky … yze mam Sczessną Kozlową s Piwniczney siostrę moią rodzoną po oycu swoym Sczesnem *Slösarzu*» (Sądecczyzna, 1600) (Bubak, 1992, т. 2, с. 221). Не менш цікавим є те, що пам'ятки білоруської мови теж фіксують форму назви слюсаря з кореневими голосними *io*: … «особливе Мартину, *сліосару*, за две штуки, взглядомъ роботы лепшой, по зол. десять» (Могильов, 1698) (КГСБМ, б.р.). Можна припустити, що цю форму запозичено з польської мови не усним шляхом, а переписуванням чи перекладом з польської мови. В іншому випадку, можна допустити, що запозичення відбулося безпосередньо з одного з діалектів німецької мови.

Умлаутизацію, на прикладі цієї форми назви слюсаря, можна простежити на прикладі зміни прізвиська однієї людини у південногессенській говірці, де вона у середині XV ст. ще не є умлаутизованою: «Cunrad der *slosser*» (Darmstadt, 1451), проте у другій половині цього ж століття ця особа згадується вже інакше: «Conrait *Sloesser*» (Darmstadt, 1471) (Hahn, 1939, с. 46), також є згадки у люксембурзькому діалекті: «contzen dem *sloesser*» (Luxemburg, 1429–1430), «barthel *sloesser*» (Luxemburg, 1467–1468) (Gniffke, 2010, с. 414). Ще раніше К. Бюхер згадує *slösser* у своїй монографії про професії м. Франкфурта на Майні (XIV–XV ст.) (Bücher, 1914, с. 116), що розташоване на території гессенського говору. Зазначимо також, що процес умлаутизації у назві слюсарного виробу задокументовано ще у другій половині XIV ст. у сілезькому діалекті: «Cunrat mit den *slossen*» (Breslau, бл. 1360) та «Michel *slösel*» (Schlüssel 'ключ') (Breslau, 1368) (Bahlow, 1975a, с. 119). Також необхідно врахувати те, що позначення умлаута у ті часи не було уніфікованим, то ж частина наведених прикладів у формі *slosser* у середньонімецьких діалектах вже могла бути умлаутизованою.

Slesser

Наступною німецькою формою назви слюсаря, що зберігають пам'ятки польської мови XVI–XVII ст. є *Slesar*. Не зовсім зрозумілим є те, чи у всіх наведених прикладах зафіксований антропонім чи ще трапляється назва ремісника: «recognowit *Slesar* … Georgius *Slesarz*» (Sądecczyzna, 1507) (Bubak, 1992, т. 2, с. 220), «Przy … Woyczіechu *Slesarzu*» (Nowy Targ, 1601) (Bubak, 1970–1971, т. 2, с. 98), «Stanisław *Slesarz*» (Łódź, 1734) (Mączyński, 1970, с. 200). Ця форма засвідчена і у назві дружини ремісника: «[z] Marianna *Slesarzowną*» (Łódź, 1770) (Mączyński, 1970, сс. 200–201). Зауважимо, що назва ремісника з кореневою голосною *e*, що є делабіалізованою формою від *slösser*, фіксується у двох середньонімецьких наріччях – західносередньонімецькому і східносередньонімецькому. У першому – в гессенському діалекті: «*slesser*» (Frankfurt, XIV–XV ст.) (Bücher, 1914, с. 116), а в другому – у сілезькому говорі: «… Ditherich *slechsers*» (Schweidnitz, 1337) (Korn, 1867, с. 21). Зважаючи на малу кількість нотувань *slesser*/*slechser* у німецьких діалектах не виключаємо, що п. *Slesar(z)* могло виникнути також під впливом або лише з німецької лабіалізованої форми *slösser*. Підтвердження цієї думки знаходимо

у дисертації В. Кестнера, який стверджує, що нім. *ö* засвоюється у польській мові як *e*, так як у польській мові умлаути відсутні (Kaestner, 1939, с. 19), тобто п. *Slesar(z)* міг виникнути під впливом не лише *slesser*/*slechser*, але й попередньої форми – *slösser*.

На противагу польській мові, форма *слесар* є найбільш згадуваною в білоруських джерелах, починаючи з початку XVI ст.: «ремесники места Полоцького … ковали, *слесары*, шевци …» (Полацк, 1509) (Гарбачык, 1992, с. 96), «*Слесары*: Жданъ Созоновичъ … Ѳедко Ждановичъ … Повинность ихъ: ку свирнамъ и ку воротамъ замковымъ замки нове давати, старые замки и ку тому гаковницы оправляти» (Оршани, 1560) (Довнар-Запольский, 1897, с. 129), «Илко *слесаръ*» (Берестейщина, 1566) (Довнар-Запольский, 1897, с. 335), «Слесаръ, што бы до замку зробилъ, то маетъ бити заплочоно ему водле роботы» (Берестя, 1566) (Довнар-Запольский, 1897, с. 217), «васько *слесарь*, тотъ на слесарствѣ, пляцу прутовъ двадцать чотыри» (1592) (КГСБМ, б.р.), «ткачѵ, *слесару*, столмаху … тымъ всихъ головщины по тридцати копъ гроше^{s}» (Вільно, 1588) (ГСБМ, 1985–2017, т. 31, с. 420). Про характер діяльності ремісника можна дізнатися з такого свідчення: «за направу замку великого отъ цекавзу ~~Ѳ~~едору Мятельскому *слесару*, на ново всего робилъ, заплатили ему золотый» (Вітебськ або Могильов, 1686) (ГСБМ, 1985–2017, т. 31, с. 420), «*слесару*, што три ключи до каменицы … направилъ» (Вітебськ або Могильов, 1689) (Гарбачык, 1992, с. 138), «*слесару* за два ключи, зол. одинъ» (Вітебськ або Могильов, 1692), «заплатили *слесару* за клямку от канцелярыи осм. пѣять» (Вітебськ або Могильов, 1697) (ГСБМ, 1985–2017, т. 31, с. 421). Засвідчені також випадки передачі кореневого *е* через *ѣ*: «котельники, ковали, *слѣсары* … дойлиды … и кожного иного ремесла хто-кольвекъ уживати будете … маетъ зъ ремесла такового дати грошъ одинъ» (1561) (ГСБМ, 1985–2017, т. 16, с. 57), «за направу замку до брами вѣтреной Ивану *слѣсарю* заплатили асм. осмнадцать; за робенье лисицы томужъ *слѣсарю* дали» (Вітебськ або Могильов, 1679) (ГСБМ, 1985–2017, т. 31, с. 420). Засвідченою також є відпрофесійна особова назва: «Адамъ *Слесарь*» (Брэст, 1597) (Усціновіч, 1975, с. 143). Також є форма, у якій коренева голосна передається через *ё*: «Асип *Слёсар*» (Магілёў, 1746) (Бірыла, 1969, с. 258). Вже у другій половині XVI ст. ця форма назви слюсаря нотується також у пам'ятках української мови: «… через улицу, домокъ мѣщенина Курила *слесара* …» (Луцьк, 1566), «… Иванъ Трохимишин братъ жаловал и оповедал на Евхима *слесара* о збите и зранене …»

(Бориспіль, 1615) (КСУМ, б.р.). Цим періодом датується і антропонім «Андрей *Слесаръ*» (1595) (Ящук, 2000, с. 166). А у другій половині XVII ст. лише форма назви слюсаря з *ѣ* фіксується у пам'ятках російської мови, що ймовірно поширився з білоруської мови: «Дано *слѣсарю* Тимошку Петрову д҃нгъ два рубли, а за тѣ д҃нги вызубил он шесть пил болшихъ, что дерево рѣжутъ, да два шурупа переплетчиком … да в колотку 3 винты вставливал четыре скобки и с пробоицами к боярским столам (Валдай, 1665)» (СЛРЯ, 2000, т. 25, сс. 82–83), «Дано … *слѣсарю* Кириле Петрову за два замка двадцат(ь) один а҃лтнъ, а зделал он те замки один в казну, а другои к ризницы» (Валдай, 1668) (СЛРЯ, 2000, т. 25, с. 83). Перші свідчення про написання назви ремісника через *е* у російській мові датуються вже початком XVIII ст. (Цыганенко, 1989, с. 384; Черных, 1999, т. 2, с. 125), що очевидно, як і попередня форма поширилась із білоруської чи української мов.

На відміну від білоруської та російської мов, в українській *ѣ* у назві слюсаря (***слѣсар***) не є графічною видозміною на позначення одного і того ж звуку (*е*), а позначає вже новий звук – *і*. Ця зміна, згідно з дослідженнями мовознавців, відбулася ще у протоукраїнських говорах, де ять (*ѣ*), до цього позначав голосну фонему [ě], тобто довге *е* або дифтонг *ie* (УМЕ, 2004, с. 814). Натомість у білоруській мові у переважній більшості випадків відбувається поступовий перехід [ě] в [je], у російській локально також в [ie:]. Цікаво, що перше датування ремісничого найменування *слѣсар* визначає такий запис, що мовознавці зараховують до мовно-історичної спадщини української та білоруської мов: «тые вси мають быти права Майтборского послушни, потомуж и ремеслники мѣста Полоцкого, золотари, кушнеры … рымары … *слѣсары* …» (1510) (КГСБМ, б.р.; КІСУЯ, б.р.). Українські джерела фіксують також такі особові назви: «Миско *Слѣсаръ*» (Переяславщина, 1649) (РВЗ, 1995, с. 318), «Яцъко *Слѣсарєнко*» (Переяславщина, 1649) (РВЗ, 1995, с. 342), «Право межи Захарыемъ и Ілѣничапи *слѣсарам*, одворъ отчистый» (Стародуб, 1693) (КІСУЯ, б.р.) та ін. Одним із різновидів реалізації *ѣ* була його заміна на *и*, що зафіксовано в українській антропонімії: «Иванъ *Слисар*» (Черкащина, 1649) (РВЗ, 1995, с. 66). Отже середньонімецька назва *sles(s)er* поширюється у подальшому таким шляхом: через п. *Slesarz* в укр., біл. *слесар* і реалізується тут також як *слѣсар*, однак в українській мові відбувається зміна *е>і*, а в російській поширюється *слѣсар* через [je], що може свідчити про білоруське посередництво.

Slusser

Форму назви слюсаря з кореневою голосною *и* засвідчують пам'ятки старопольської мови вже наприкінці XVI ст.: «slawny Andrzey *Slusarz* starszy cechu ślusarskiego …» (Bydgoszcz, 1599) (Czaplicka-Niedbalska, 1996, с. 386), «*Sluszarzowi* od oprawy dwu hakownicz» (Sądecczyzna, 1616) (Bubak, 1992, т. 2, с. 221), «Bez Cyrulika, y bez *Slusarʒa* barʒo niewygodno kompaniey» (Kraków, 1660), «Na Myſʒy y Szczorki, Doſtać prochu, z piłowania żelaznego od *Slusarza*, y z kwaśnym od Piekarza ćiaſtom zmięszać sſpołem» (Kraków, 1675), «Kapellana, Cerulika, *Sluſarza* dla naprawowania strʒelby …» (Słuck, 1675), «*Sluſzarzowi* za drutybdo okien» (Wilczków, 1640–1714), «Niechay mu więcey *Slusarze*, Kowale Przydadzą» (Warszawa, 1752) (KSJP, б.р.). Виявляємо також записи, у яких нім. *и* передається п. *ó*, що є графічною модифікацією на позначення одного і того ж звука: «W tem mieście jest rzemieśników in summa 150 … rymarz 1, *ślósarz* 1» (Pomorze, 1565) (Symanzik, 1993, с. 200), «*slóſarʒ*» (Kraków, 1643) (KSJP, б.р.). Зафіксовано також випадок написання *ł* замість *l*: «*Słusarz* Tomas z biskupiego» (Sądecczyzna, 1615) (Bubak, 1992, т. 2, с. 221).

У наступних записах ймовірно нотуються вже відпрофесійні прізвиська: «Pawel Kuczia *Sluszars* s Chomranjcz" (Sądecczyzna, 1603), «Sebastian *Sluszarz* mieszczanin sądecki» (Sądecczyzna, 1604) (Bubak, 1992, т. 2, с. 221), «Albertus *Sluszarczyk*» (Kraków, 1628), «*Slussarz*» (Cieszyn, 1643), «*Slusarzu* A burmistrzu» (Łódź, 1691) (Mączyński, 1970, с. 200), «Laurencius *Slusarz*» (Kraków, 1719) (Mączyński, 1970, с. 201). На відміну від назви ремісника, відпрофесійне прізвисько, як і у випадку з *Ślosarz*, отримує пом'якшене *ś* вже і на письмі: «*Ślusarz*» (Cieszyn, 1632, 1635) (Milerski, 1996, с. 305), «Paulus *Ślusarczyk*» (Kraków, 1644) (Rudnicka-Fira, 2004, с. 556). В іншому випадку разом із пом'якшенням спостерігається і *ó* замість *и*: «Wojciechowi *Ślósarzowi* … przerzeczony *Ślósarz*» (Kraków, 1585) (Rudnicka-Fira, 2004, с. 556).

Ця форма назви слюсаря як апелятив та відпрофесійне прізвисько фіксується у західносередньонімецькому (гессенському: «… item Hans von Gersbach ein *slußer*knecht …» (Frankfurt, 1417–1450) (Bücher, 1886, с. 725), «Role *Slusser*» (Grünberg, 1446) (Knauß, 1940, с. 27) і люксембурзькому діалектах: «schoes hans der *slusser*» (Luxemburg, 1479–1480) (Gniffke, 2010, с. 414)) та східносередньонімецькому наріччях (верхньосаксонському: «von dem *Slusser*» (Chemnitz, 1432), «Osanna *Slusserin*»

(Chemnitz, 1476) (Hellfritzsch, 2007, с. 234) і сілезькому діалектах: «*Slwsser*» (Breslau, XIII–XVI ст.) (Reichert, 1908, с. 100)). Є також свідчення про цей різновид назви слюсаря у південній частині остфальського діалекту, де вона простежується у прізвиську, однак, як зазначає Р. Цодер, таке прізвисько є тут рідкісним, тож, можливо, воно поширилося сюди з верхньосаксонського говору: «Jurgen *Slusser*» (Halle, 1439) (Zoder, 1968, т. 2, с. 526).

У подальшому форма назви слюсаря – ***слусар*** – простежується у староукраїнських пам'ятках: «… пан Иван Кевлич оповедал и соленитеръ се протестовал противко … Васку ковалю сотнику Козъловскому … *слусару* …» (Житомир, 1650) (КСУМ, б.р.). Дещо раніше у селі Вижва, що на північному заході Волині, на початку XVII ст. фіксується відпрофесійне прізвисько: «Радъка *Слусара*; Іакубови *Слусару*» (Царалунга, 2013, с. 258), «Радъко Мискович *Слусарович*; Іакуба *Слусара* Станиславовича» (Царалунга, 2013, с. 259); також «*Слусару* Верє(м)ку» (Житомир, 1650) (Ящук, 2000, с. 80). Крім останньої форми фіксації назви ремісника *слусар*, що є відповідником нім. *slusser*, українські джерела фіксують йотовану форму з м'яким *л* та кореневою голосною *ю*. Очевидно ця форма виникає після пом'якшення п. s > ś, тобто перехідною ланкою тут вбачаємо п. *ślósarz* / *ślusarz*. Ця форма фіксації назви ремісника є значно поширенішою за попередню форму і стає згодом літературною нормою: «который потомъ *слюсаръ* прочъ отъ него отишолъ» (Володимир, 1625) (КСУМ, б.р.) та ін. Відомості про те, які речі виробляв цей ремісник, можна почерпнути з таких записів: «За колодку далє^{м} … *слюсарови* што приби^{л} га^{н}табы и завєсы грашє^{s} …» (Львів, 1594–1595), «*Слюсарєви* до ѡ^{л}мари^{s} за замъки и за завѣсы … Ѡ^{т} ѡ^{т}ливанꙗ бляхъ зъ ѡловꙋ на поправу звонници … Ѡ^{т} поправꙋ зво^{н}ници …» (Львів, 1607), «… до стрыхꙋ за двєрѣ дали … *слюсарєви* … Ѡ^{т} шко^{л}ныхъ ѡболо^{п} що направлꙗли …» (Львів, 1607), «стасєви *слюсарꙋ* ѡ прутов^{в} тро^{х} з га^{ч}ками до ца^{р}ски^{х} вра^{т} и иныхъ дво^{х}, и ѡ^{т} клꙗмє^{р} на^{д} жє^{р}товнико^{м}, и за гвоздѣ гро^{ш} 28» (Львів, 1631), «… за ро^{з}ныє дробѧ^{з}ки … *слюсарꙋ* зо^{л} 1» (Львів, 1633), «… заплатилє^{м} *слюсарꙋ* за рамы многокра^{т} направованыє до друка^{р}нѣ и ѡ^{д} ро^{з}ны^{х} дробѧ^{з}ковъ що направлѧ^{л} fr. 3» (Львів, 1636) (КСУМ, б.р.). В одному випадку замість другого *с* спостерігається *з*: «Столяръ, *слюзаръ* и злотникъ … до друкарнѣ потреба, такъ нового зъробить, яко и старые рѣчы поправитъ повинни …» (Чернігів, 1679) (КІСУЯ, б.р.). На апелятивному ґрунті виникає і прізвисько: «… Савка *Слюсар* с трема сыны и з дочкою» (1561) (КСУМ, б.р.),

«Я(р)молє *Слюсарови*» (Житомир, 1650) (Ящук, 2000, с. 166). Крім цього, у реєстрі Війська Запорозького 1649 р. є 22 згадки про відпрофесійне прізвисько *Слюсар(ъ)*, а також 6 разів згадується воно із суфіксом *-енко* у Чигиринському (5), Корсунському (4), Черкаському (4), Миргородському (4), Київському (3), Кальницькому (3), Кропивнянському (2), Брацлавському (1), Канівському (1), Полтавському (1) і Уманському (1) полках: «Потапъ *Слюсар*» (Бужин/Чигиринщина) (РВЗ, 1995, с. 36), «Роман *Слюсар*» (Домонтів/Черкащина) (РВЗ, 1995, с. 107), «Пєтро *Слюсар*» (Мглов/Корсуньщина) (РВЗ, 1995, с. 153), «Миско *Слюсаръ*» (Кальник) (РВЗ, 1995, с. 267), «Пєтро *Слюсар*» (Васильків/Київщина) (РВЗ, 1995, с. 296), «Богданъ *Слюсар*» (Лубни/Миргородщина) (РВЗ, 1995, с. 389), «Пилипъ *Слюсарєнко*» (Корсуньщина) (РВЗ, 1995, с. 143), «Иванъ *Слюсарєнъко*» (Бабани/Уманьщина) (РВЗ, 1995, с. 213) та ін.

Slüsser

Також серед польських прізвищ виявляємо один випадок фіксації ремісничого найменування через буквосполучення *iu*: «Providi Martinus et *S(l)iusarz* suburbani Bidgostiensis» (Bydgoszcz, 1561) (Czaplicka-Niedbalska, 1996, с. 386). Можливо, *iu* додатково вказує на пом'якшене *l*, або ж воно виникло під впливом німецької умлаутизованої форми *slüsser*: «Cunradus *Slüsser*» (Breslau, 1366) (Reisch, 1917, с. 69).

Slossner

У старопольських словниках натрапляємо також на таку форму слюсаря: «Hans *slosnar* … de Kazimiria» (ziemia krakowska, 1421) (SSTP, 1958–1993, т. 5, ч. 2, с. 310). На подібну форму натрапляємо у швабських джерелах («*Schloßner*» (1492) (Brechenmacher, 1957–1963, т. 2, с. 528)), однак вже пізніше за нотування у польських джерелах. Але суфікс *-ner* вказує на південнонімецьке походження цієї форми назви ремісника, про що також свідчить одна з форм назв коваля: «*Smittner*» (Tirol, 1312), «*Smittner*» (Nürnberg, 1392–1431/43) (Bochenek та ін., 2009, т. 2, с. 342). Цілком очевидним є також те, що запозичення у польську мову відбулося ще перед зміною *s* в *sch* перед *l* з форми **slossner*/**sloßner*.

Інші форми

На жаль, якщо розглядати середньовічну польську орфографію, не буде однозначної відповіді на те, чи *s(z)-* у поєднанні з наступним приголосним буде вимовлятись у конкретному випадку як [s] чи вже як [š]. Однак, як зазначає М. Куцала, зміна вимови таких груп приголосних є помітною (Kucała, 1987, с. 104). В. Кестнер вважає також можливим, що п. *ś* відображає початок переходу *s* в *sch* у німецькій мові (Kaestner, 1939, с. 84). Тобто цілком можливим є те, що для польської мови характерним є перезапозичення слів із німецької мови зі звуком [s] вже з новим – [š] на початку слова перед *p*, *t*, *l*, *m*, *n*, *w*. У німецьких діалектах ці трансформації поступово почалися ще з XIII ст. Тож цілком імовірним є те, що у XVI ст. це також відобразилося на запозичених польською мовою формах назв ремісника: «Mathia Serratore al. od *Szlyoszarza*» (Sądecczyzna, 1525) (Bubak, 1992, т. 2, с. 220). Німецькі відповідники знаходимо на території середньонімецьких наріч. У східносередньонімецькому вони задокументовані у верхньосаксонському говорі, де умлаут передається через *oe*: «Meister Hans der *Schloesser*» (Oschatz, 1503) (Neumann, 1981, с. 156), чи тюринзькому діалекті: «George Lorentz *Schlösser*» (Arnstadt, 1575) (Kirchschlager, 2011, с. 37), «Streit, Nicol, *Schlösser*» (Altenburg, 1606) (Heinzig та ін., 2008, с. 75), «*Schlössergasse*» (Erfurt, 1681) (Bauer, 2002, с. 45), а в західносередньонімецькому наріччі вона фіксується у гессенському діалекті: «*Schlösser*» (Gießen, 1553) (Bochenek та ін., 2009, т. 1, 188), *Schlößer* (Marburg, 1561), *Schlösser* (Marburg, 1590) (Allmann, 1989, с. 44), «*Schlösser*» (Homburg, 1624–1745) (Bochenek та ін., 2009, т. 1, с. 189). Саме новий звук може бути засвідченим також у формі *szluszarz*: «*szluszarzowi* za zbroie» (Sądecczyzna, 1598) (Bubak, 1992, т. 2, с. 220), що має відповідник у верхньосаксонському говорі: «Cuncz *Schlusser*» (Chemnitz, 1423) (Hellfritzsch, 2007, с. 234). У словниках польської мови С. Лінде (1807–1814) та Я. Карловича (1900–1927) бачимо подібну форму *szlósarz* (Vincenz & Hentschel, б.р.), яку переймає й українська мова (*шлюсар*), що нотується вже 1886 р. (Желеховский & Недїльский, 1884–1886, т. 2, с. 1094).

Щодо згаданої вище форми назви слюсаря у польській мові з *sz* в інтервокальній позиції (*sluszarz*) можна припустити, що вона запозичена також із німецької мови (ссн. **sluscher*). Підтвердженням цієї думки є те, що верхньосаксонський діалект засвідчує подібну форму з корене-

вою голосною *o*: «*Sloschir*» (Hellfritzsch, 2007, с. 234). Важче встановити джерело утворення для п. *szlyoszarz/szluszarz*, у яких *sz* стоїть не лише в інтервокальній позиції, але й на початку слова, якщо припустити, що в обох випадках мова йде про [š]. Відповідних німецьких форм не виявляємо, хоча не виключаємо запозичення із незасвідчених ссн. **schlöscher* і **schluscher* як і те, що ці форми могли утворитися вже у польських діалектах.

Висновки

Отже, у слов'янські мови поширилися такі німецькі варіантні форми назви слюсаря, що дещо відрізняються територією поширення у німецьких наріччях: верхньонімецька *slosser* (> п. *slossar(z)* (*ślosarz*) > блр. *слосар*, укр. *слосарство*), середньонімецькі *slesser* (> п. *Slesar(z)* > укр. *слесар* (*слѣсар*), блр. *слесар(ь)* (*слѣсар*) > рос. *слѣсар*), *slösser* (> п. *slyos(z)arz*, *Sliosarz*, *Slösarz*, блр. *сліосар*), *slusser* (> п. *slusarz* > укр. *слусар*, п. *ślósarz* > укр. *слюсар(ъ)/слюсарь*), східносередньонімецькі *Schlusser* (п. *szlósarz* > укр. > *шлюсар*), *slüsser* (> п. *S(l)iusarz*) і південнонімецька **sloßner* (> п. *slosnar*). Можливо, польська мова запозичила і форму *sluszarz* (< ссн. **sluscher*). Для двох польських форм фіксації назви слюсаря *szlyoszarz* і *szluszarz* джерело утворення (німецьке чи польське) залишається невстановленим.

На слов'янському ґрунті частина запозичених із німецької мови форм фіксації назви слюсаря зазнає певних графічних модифікацій і фонетичних змін. До перших відноситься: а) часткова реалізація свн. *u* через п. *ó* у ремісничих найменуваннях та відпрофесійних прізвиськах (п. *slósarz/ślósarz*; *Ślósarz*); б) передача нім. *ö* через п. *yo/io* (*slyosarz/Slioʃarʒ*; *Sliosarz*), блр. *io* (*сліосар*); в) зміна німецького подвоєного *ss* (zs, zz, ß(ß), sß) на *s/ʃ*, через те, що у польській мові в інтервокальній позиції вистачає одного шиплячого для передачі [s] на відміну від німецької мови: п. *slossar(z)–slosar(z)/sloʃarʒ*[1], що вже у зміненій формі передається слов'янським мовам. Ці зміни заторкнули і прізвиська: п. *Slossar–Slosar(z)*, *Slussarz–Slusarz*.

[1] Тут і в подальшому дефіс (–) вказує на графічні, фонетичні і морфологічні зміни, яких зазнали форми слюсаря чи відпрофесійні прізвиська в межах однієї мови, а > позначає трансформації, що відбулися при запозиченні слів у мові-реципієнті.

В одному випадку засвідчене подвоєне *ss* на початку польського прізвиська (*Sslosarz*).

Вже самі варіантні форми назв слюсаря у пам'ятках слов'янської мови документують фонетичні і морфологічні зміни у німецьких говорах, що передаються польським формам назви слюсаря та відпрофесійного прізвиська: а) умлаутизацію нім. *o* > *ö* (нім. *Slosser–slösser* > п. *slossar(z)* (*ślosarz*) > *slyos(z)arz*; *Slos(s)ar(z)* > *Slösarz*/*Sliosarz*); б) умлаутизацію свн. *u* > *ü* (нім. *slusser–slüsser* > п. *Sluszars*/*Slus(s)arz*/*Słusarz* > *S(l)iusarz*); в) делабіалізацію *ö* > *e* (нім. *slösser–slesser* > п. *Sliosarz*/*Slösarz–Slesar(z)*); г) розширення суфікса (Suffixerweiterung) *-er* > *-ner* (нім. *slosser–S(ch)loßner* > п. *slossar(z)*/*ślosarz* > *slosnar*); д) підняття нім. *o* > *u* (нім. *slosser–slusser* > п. *slossar(z)*/*ślosarz–slusarz*/*ślósarz*; *Slos(s)ar(z)–Sluszars*/*Slus(s)arz*/*Słusarz*; також укр. *слоста́рство–слусар*/*слюсар(ъ)*/*слюсарь*); е) перехід свн. *s* > *sch* на початку слова перед *l* (нім. *slusser–Schlusser* > п. *slusarz*/*ślósarz–szlósarz* > укр. *слусар*/*слюсаръ–шлюсар*); є) перехід свн. *s*>*sch* в інтервокальній позиції (нім. *slusser–*sluscher* > п. *slusarz*/*ślósarz–sluszarz* > *Slusarz–Sluszarz*).

Фонетичні зміни у слов'янських мовах: а) пом'якшення початкового *s* (п. *slos(s)ar(z)–ślosarz*, *slusarz–ślósarz*; *Slosar(z)–Ślosarz*, *Slus(s)arz–Ślusarz*/*Ślósarz*); б) пом'якшення української кореневої голосної *у–ю* (укр. *слусар–слюсаръ*; *Слусар–Слюсар(ъ)*); в) зміна м'якого *l* на *ł* у польському антропонімі (*Słusarz*); г) субституція укр. *е* на *ѣ* [і] (укр. *слесар–слѣсар*; *Слесаръ–Слѣсарь*) або – *и* у прізвиську *Слисар*; д) йотування *е–е*/*ѣ* [је] в білоруській мові (блр. *слесар(ь)*, *слѣсар* > рос. *слѣсар*, біл. *Слесарь–Слёсар*); е) пом'якшення прикінцевої приголосної *р* у білоруській мові (*слесаръ–слесарь*, *слѣсарь*; *Слёсар–Слесарь*), що передається російській (*слѣсарь*). Натомість в українській мові *р* залишається твердим. Також тут замість кореневого *с* появляється *з*: укр. *слюсаръ–слюзаръ*.

Морфологічною зміною у слов'янських мовах є перехід німецьких суфіксів *-er* у польській мові в *-ar(z)*/*-arz*: *slos(s)ar*, *slos(s)arz*, *slyosarz Slesar*; також у прізвиськах: *Slesar(z) Slusarz*, а *-ner* в *-nar* (*slosnar*). Натомість в українській (укр. *слесар*, *слусар*, *слюсаръ*/*слюзаръ*; також прізвиська *Слесаръ*, *Слѣсаръ*, *Слисар*, *Слусар*) – *-ар(ъ)*, білоруській (блр. *слосар*, *слесаръ*/*слесарь*, *слѣсаръ*/*слѣсарь*; також у відпрофесійних особових назвах: *Слесарь*/*Слёсар*) і російській мовах (рос. *слѣсарь*) утверджується *-арь*/*-аръ*.

Умовні позначення мов

блр. – білоруське
двн. – давньоверхньонімецьке
нім. – німецьке
п. – польське
рос. – російське
свн. – середньоверхньонімецьке
ссн. – східносередньонімецьке
укр. – українське

Умовні скорочення

ГСБМ – *Гістарычны слоўнік беларускай мовы* (Жураўскі та ін., 1985–2017).
ЕСУМ – *Етимологічний* словник української мови (Мельничук та ін., 1982–2012).
КГСБМ – *Картатэка гістарычнага слоўніка беларускай мовы*, б.р.
КІСУЯ – *Картотека історичного словника українського язика*, б.р.
КСУМ – *Картотека словника української мови XVI – першої пол. XVII ст.*, б.р.
РВЗ – *Реєстр Війська Запорозького 1649 року*, 1995.
СЛРЯ – *Словарь русского языка XI–XVII вв.*, 2000, т. 25.
УМЕ – *Українська мова: Енциклопедія*, 2004.

KSJP – *Kartoteka Słownika języka polskiego XVII i 1. połowy XVIII wieku*, б.р.
SSNO – *Słownik staropolskich nazw osobowych*, т. 5/1 (Taszycki, 1977).
SSTP – *Słownik staropolski* (Urbańczyk, 1958–1993).

Бібліографія

Бірыла, М. В. (1969). *Беларуская антрапанімія: Уласныя імёны, імёны-мянушкі, імёны па бацьку, прозвішчы*. Навука і тэхніка.

Булыка, А. М. (1972). *Даўнія запазычанні беларускай мовы*. Навука і тэхніка.

Булыка, А. М. (1980). *Лексічныя запазычанні ў беларускай мове XIV–XVIII ст.* Навука і тэхніка.

Гарбачык, М. Р. (1992). *Назвы асоб па рамяству і прафесіі ў беларускай мове* [Unpublished doctoral dissertation]. Інстытут мовазнаўства імя Якуба Коласа Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі.

Довнар-Запольский, М. В. (1897). *Документы Московского архива министерства юстиции* (Vol. 1). Товарищество типографии А. И. Мамонтова.

Желеховский, Є., & Неділький, С. (1884–1886). *Малоруско-нїмецкий словар* (Vols. 1–2). Друкарня тов. ім. Шевченка.

Жураўскі, А. І., Булыка, А. М., & Кажура, Н. Ц. (Eds.). (1985–2017). *Гістарычны слоўнік беларускай мовы* [ГСБМ] (Vols. 1–37). Навука і тэхніка.

Картатэка гістарычнага слоўніка беларускай мовы [КГСБМ] [Card index]. (n.d.). Інстытут мовазнаўства імя Якуба Коласа, Мінск.

Картотека історичного словника українського язика [КІСУЯ] [Card index]. (n.d.). Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича у Львові.

Картотека словника української мови XVI – першої пол. XVII ст. [КСУМ] [Card index]. (n.d.). Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича у Львові.

Мельничук, О. С., Білодід, І. К., Коломієць, В. Т., & Ткаченко, О. Б. (Eds.). (1982–2012). *Етимологічний словник української мови* [ЕСУМ] (Vols. 1–6). Наукова думка.

Пиц, Т. Б. (2007). Про німецьке походження ремісничих назв *ślosarz*, *ślósarz*, *ślusarz*, *слюсар*, *слесарь* у слов'янських мовах. *Мовознавство*, *2007*(2), 35–41.

Преображенский, А. Г. (1914). *Этимологический словарь русского языка* (Vol. 2). Тип. Г. Лисснера и Д. Собко.

Реєстр Війська Запорозького 1649 року [РВЗ]. (1995). Наукова думка.

Словарь русского языка XI–XVII вв. [СЛРЯ] (Vol. 25). (2000). Наука.

Українська мова: Енциклопедія [УМЕ] (2nd ed.). (2004). Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана.

Усціновіч, А. К. (1975). *Антрапанімія Гродзеншчыны і Брэстчыны (XIV–XVIII стст.)* (М. В. Бірыла, Ed.). Навука і тэхніка.

Фасмер, М. (1987). *Этимологический словарь русского языка* (2nd ed., Vol. 3). Прогресс.

Царалунга, І. Б. (2013). Антропонімікон Вижвівської актової книги XVII ст. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*, *2013*(6(1)), 254–262.

Цыганенко, Г. П. (1989). *Этимологический словарь русского языка: Более 5 000 слов* (2nd ed.). Радянська школа.

Черных, П. Я. (1999). *Историко-этимологический словарь современного русского языка* (3rd ed., Vols. 1–2). Русский язык.

Шелудько, Д. (1931). Німецькі елементи в українській мові. *Збірник комісії для дослідження історії української мови*, *1931*(1), 1–60.

Ящук, Л. В. (2000). *Антропонімія Житомирщини XVI–XVII ст.* [Unpublished doctoral dissertation]. Житомирський державний університет імені Івана Франка.

Allmann, G. (1989). *Familiennamen Marburger Handwerker und ihres beruflichen und gesellschaftlichen Umkreises (1500–1850)*. Schmitz.

Apel, H. (1937). *Jenas Einwohner aus der Zeit von 1250 bis 1600: Quellenbuch zur Jenaer Sippengeschichte*. Starke.

Arend, M. (1934). *Die Personennamen des Friedberger Urkundenbuches: Vol. 1. 1216–1410* [Doctoral dissertation]. Buch- und Kunstdruckerei W. Postberg.

Bahlow, H. (1926). Studien zur ältesten Geschichte der Liegnitzer Familiennamen. *Mitteilungen des Geschichts- und Altertumsvereins für die Stadt und das Fürstentum Liegnitz*, *1926*(10), 102–162.

Bahlow, H. (1975a). *Liegnitzer Namenbuch: Familiennamen, gedeutet aus den Quellen des Mittelalters*. Weber.

Bahlow, H. (1975b). *Mittelhochdeutsches Namenbuch nach schlesischen Quellen: Ein Denkmal des Deutschtums*. Degener & Co.

Bauer, M. (2002). *Bürgerbuch der Stadt Erfurt 1670–1760*. Stiftung Stoye.

Berger, F., & Etter, O. (1961). *Die Familiennamen der Reichsstadt Eßlingen im Mittelalter*. Kohlhammer.

Bochenek, C., Dräger, K., Kunze, K., & Nübling, D. (Eds.). (2009). *Deutscher Familiennamenatlas: Vol. 1. Graphematik/Phonologie der Familiennamen: Pt. 1. Vokalismus (Atlas of German Family Names)*. Walter de Gruyter. https://doi.org/10.1515/9783110215571

Brechenmacher, J. K. (1957–1963). *Etymologisches Wörterbuch der deutschen Familiennamen* (Vols. 1–2). C. A. Starke.

Brückner, A. (1993). *Słownik etymologiczny języka polskiego*. Wiedza Powszechna. (Original work published 1927).

Bubak, J. (1970–1971). *Nazwiska ludności dawnego starostwa nowotarskiego* (Vols. 1–2). Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk.

Bubak, J. (1992). *Słownik nazw osobowych i elementów identyfikacyjnych Sądecczyzny XV–XVII w.: Imiona, nazwiska, przezwiska* (Vols. 1–2). Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych «Universitas».

Bücher, K. (1886). *Die Bevölkerung von Frankfurt am Main im XIV. und XV. Jahrhundert: Socialstatistischen Studien*. Laupp.

Bücher, K. (1914). *Die Berufe der Stadt Frankfurt a. M. im Mittelalter*. Teubner.

Czaplicka-Niedbalska, M. (1996). *Nazwiska mieszkańców Bydgoszczy: Od II poł. XV w. do I poł. XVIII w.* Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego.

Dziuba, B. (1966). *Familiennamen nach Freiburger Quellen des 12.–15. Jahrhunderts*. Eberhart Albert Verlag.

Eggers, E. (1988). *Die Phonologie der deutschen Lehnwörter im Altpolnischen bis 1500*. Verlag Otto Sagner. https://doi.org/10.3726/b12732

Eitler, E. (1956). *Münchner Familiennamen im 14. Jahrhundert* [Unpublished doctoral dissertation]. Ludwig-Maximilians-Universität München.

Engelke, T. (1995). *Eyn grosz alts Statpuech: Das «Gelbe Stadtbuch» der Stadt Regensburg*. Univ.-Verl.

Freiherr, K., & Werburg, A. (1977). *Das älteste Coburger Stadtbuch 1388–1453*. Degener & Co.

Frenzel, M. (1969). *Die Handwerkerbezeichnungen im Westslawischen* [Unpublished doctoral dissertation]. Humboldt-Universität zu Berlin.

Gniffke, A. (2010). *Die Personennamen der Stadt Luxemburg von 1388 bis 1500: Namenbuch und namenkundliche Analyse auf Basis der Rechnungsbücher der Stadt Luxemburg* [Unpublished doctoral dissertation]. Universität Trier.

Grünert, H. (1958). *Die Altenburgischen Personennamen*. Niemeyer. https://doi.org/10.1515/9783111724942

Hahn, W. v. (1939). *Darmstädter Familiennamen bis zum Ende des 16. Jahrhunderts*. Swets & Zeitlinger N. V.

Heinzig, F., Köhler, W., & Mattis, H. (2008). *Die Bürgerbücher der Stadt Altenburg in Thüringen 1512–1700*. Stiftung Stoye.

Hellfritzsch, V. (1992). *Familiennamenbuch des sächsischen Vogtlandes: Auf der Grundlage des Materials der Kreise Plauen und Oelsnitz*. Akad.-Verl.

Hellfritzsch, V. (2007). *Personennamen Südwestsachsens: Die Personennamen der Städte Zwickau und Chemnitz*. Universitäts-Verlag GMBH.

Heyne, M. (1908). *Das altdeutsche Handwerk* (B. Crome, Ed.). De Gruyter. https://doi.org/10.1515/9783111693880

Kaestner, W. (1939). *Die deutschen Lehnwörter im Polnischen: Vol. 1. Einleitung und Lautlehre*. Harrassowitz.

Karszniewicz-Mazur, A. (1988). *Zapożyczenia leksykalne ze źródła niemieckiego we współczesnej polszczyźnie*. Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.

Kartoteka Słownika języka polskiego XVII i 1. połowy XVIII wieku [KSJP]. (n.d.). http://www.rcin.org.pl/publication/20029

Kirchschlager, A. (2011). *Bürgerbuch der Stadt Arnstadt (1566–1699)*. Stiftung Stoye.

Knauß, O. (1940). *Die Entstehung der Grünberger Familiennamen*. Münchowsche Universitäts-Druckerei von Otto Kindt GmbH in Gießen.

Kopertowska, D. (1988). *Nazwy osobowe mieszkańców podkieleckich wsi (1565–1694)*. Zakład Narodowy im. Ossolińskich.

Korbut, G. (1893). Wyrazy niemieckie w języku polskim pod względem językowym i cywilizacyjnym. *Prace Filologiczne*, *1893*(4), 345–560.

Korn, G. (1867). *Schlesische Urkunden zur Geschichte des Gewerberechts insbesondere des Innungswesens aus der Zeit vor 1400*. Josef Max & Comp.

Kucała, M. (1987). Grupy spółgłoskowe *st*, *št* i podobne w staropolskich zapożyczeniach z niemieckiego. In A. Pohl & A. de Vincenz (Eds.), *Deutsch-polnische Sprachkontakte: Beiträge zur gleichnamigen Tagung* (pp. 103–111). Böhlau.

Lerch, F. (1981). *Die Giessener Familiennamen bis 1660: Ihre Entstehung und Bedeutung*. Oberhessischer Geschichtsverein.

Linsberger, A. (2012). *Wiener Personennamen: Ruf-, Bei- und Familiennamen des 15. Jahrhunderts aus Wiener Quellen*. Peter Lang. https://doi.org/10.3726/978-3-653-01419-8

Mączyński, J. (1970). *Nazwiska łodzian (XV–XIX wiek)*. Zakład Narodowy im. Ossolińskich.

Milerski, W. (1996). *Nazwiska cieszyńskie*. Energeia.

Moszyński, L. (1954). *Geografia niektórych zapożyczeń niemieckich w staropolszczyźnie*. Państwowe Wydawnictwo Naukowe.

Neumann, I. (1981). *Die Familiennamen der Stadtbewohner in den Kreisen Oschatz, Riesa und Grossenhain bis 1600*. Akademie-Verlag.

Nölle-Hornkamp, I. (1992). *Mittelalterliches Handwerk im Spiegel oberdeutscher Personennamen: Eine namenkundliche Untersuchung zu den Handwerkerbezeichnungen als Beinamen im Corpus der altdeutschen Originalurkunden*. Lang.

Pongratz, W. (1960). *Die ältesten Waldviertler Familiennamen*. Faber.

Reichert, H. (1908). *Die deutschen Familiennamen nach Breslauer Quellen des 13. und 14. Jahrhunderts*. M. & H. Marcus.

Reisch, C. (1917). *Urkundenbuch der Kustodien Goldberg und Breslau: Vol. 1. 1240–1517*. Schwann.

Richardt, R. (1957). *Polnische Lehnwörter im Ukrainischen*. Harrassowitz in Komm.

Rudnicka-Fira, E. (2004). *Antroponimia Krakowa od XVI do XVIII wieku: Proces kształtowania się nazwiska*. Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

Schäfer, G. (1952). *Ansbacher Namenbuch mit einer Sammlung der ältesten Personennamen bis 1500 und einer Untersuchung nach ihrer Entstehung und Bedeutung* [Unpublished doctoral dissertation]. Friedrich-Alexander Universität zu Erlangen.

Scheffler-Erhard, C. (1959). *Alt-Nürnberger Namenbuch*. Verlag für Geschichte der Stadt Nürnberg.

Schöffl, S. A. (1993). *Die Limburger Familiennamen von 1200 bis 1500*. Peter Lang.

Schwarz, E. (1957). *Sudetendeutsche Familiennamen aus vorhussitischer Zeit*. Böhlau.

Schwarz, E. (1973). *Sudetendeutsche Familiennamen des 15. und 16. Jahrhunderts*. Lerche.

Smal-Stockyj, R. (1942). *Die germanisch-deutschen Kultureinflüsse im Spiegel der ukrainischen Sprache*. Hirzel.

Studerus, G. (1926). *Die alten deutschen Familiennamen von Freiburg im Uechtland*. Buchdruckerei J. Küngs Erben.

Symanzik, B. (1993). *Die alt- und mittelpolnischen Handwerkerbezeichnungen: Onomasiologisch-semasiologische Studien unter Berücksichtigung wissenschaftlicher Aspekte*. Lit.

Taszycki, W. (Ed.). (1977). *Słownik staropolskich nazw osobowych* [SSNO] (Vol. 5). Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk.

Urbańczyk, S. (Ed.). (1958–1993). *Słownik staropolski* [SSTP] (Vols. 1–10). Zakład Narodowy im. Ossolińskich; Instytut Języka Polskiego Polskiej Akademii Nauk.

Vincenz, A. de, & Hentschel, G. (n.d.). *Wörterbuch der deutschen Lehnwörter in der polnischen Schrift- und Standardsprache: Von den Anfängen des polnischen Schrifttums bis in die Mitte des 20. Jahrhunderts*. http://www.bis.uni-oldenburg.de/bis-verlag/wdlp/46701.html

Wendehorst, A., & Rechter, G. (1985). Berufsnamen als Grundlage von Familiennamen in Franken. In *Erlanger Familinnamen-Colloquium (Referate des 7. Interdisziplinären Colloquiums des Zentralinstituts)* (pp. 1–17). Degener & Gessner.

Zoder, R. (1968). *Familiennamen in Ostfalen* (Vols. 1–2). Olms.

Bibliography (Transliteration)

Allmann, G. (1989). *Familiennamen Marburger Handwerker und ihres beruflichen und gesellschaftlichen Umkreises (1500–1850)*. Schmitz.

Apel, H. (1937). *Jenas Einwohner aus der Zeit von 1250 bis 1600: Quellenbuch zur Jenaer Sippengeschichte*. Starke.

Arend, M. (1934). *Die Personennamen des Friedberger Urkundenbuches: Vol. 1. 1216–1410* [Doctoral dissertation]. Buch- und Kunstdruckerei W. Postberg.

Bahlow, H. (1926). Studien zur ältesten Geschichte der Liegnitzer Familiennamen. *Mitteilungen des Geschichts- und Altertumsvereins für die Stadt und das Fürstentum Liegnitz, 1926*(10), 102–162.

Bahlow, H. (1975a). *Liegnitzer Namenbuch: Familiennamen, gedeutet aus den Quellen des Mittelalters*. Weber.

Bahlow, H. (1975b). *Mittelhochdeutsches Namenbuch nach schlesischen Quellen: Ein Denkmal des Deutschtums*. Degener & Co.

Bauer, M. (2002). *Bürgerbuch der Stadt Erfurt 1670–1760*. Stiftung Stoye.

Berger, F., & Etter, O. (1961). *Die Familiennamen der Reichsstadt Eßlingen im Mittelalter*. Kohlhammer.

Biryla, M. V. (1969). *Belaruskaia antrapanimiia: Ulasnyia imiony, imiony-mianushki, imiony pa bats'ku, prozvishchy*. Navuka i tėkhnika.

Bochenek, C., Dräger, K., Kunze, K., & Nübling, D. (Eds.). (2009). *Deutscher Familiennamenatlas: Vol. 1. Graphematik/Phonologie der Familiennamen: Pt. 1. Vokalismus (Atlas of German Family Names)*. Walter de Gruyter. https://doi.org/10.1515/9783110215571

Brechenmacher, J. K. (1957–1963). *Etymologisches Wörterbuch der deutschen Familiennamen* (Vols. 1–2). C. A. Starke.

Brückner, A. (1993). *Słownik etymologiczny języka polskiego*. Wiedza Powszechna. (Original work published 1927).

Bubak, J. (1970–1971). *Nazwiska ludności dawnego starostwa nowotarskiego* (Vols. 1–2). Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk.

Bubak, J. (1992). *Słownik nazw osobowych i elementów identyfikacyjnych Sądecczyzny XV–XVII w.: Imiona, nazwiska, przezwiska* (Vols. 1–2). Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych "Universitas".

Bücher, K. (1886). *Die Bevölkerung von Frankfurt am Main im XIV. und XV. Jahrhundert: Socialstatistischen Studien*. Laupp.

Bücher, K. (1914). *Die Berufe der Stadt Frankfurt a. M. im Mittelalter*. Teubner.

Bulyka, A. M. (1972). *Daŭniia zapazychanni belaruskaĭ movy*. Navuka i tėkhnika.

Bulyka, A. M. (1980). *Leksichnyia zapazychanni ŭ belaruskaĭ move XIV–XVIII st.* Navuka i tėkhnika.

Chernykh, P. IA. (1999). *Istoriko-ėtimologicheskiĭ slovar' sovremennogo russkogo iazyka* (3rd ed., Vols. 1–2). Russkiĭ iazyk.

Czaplicka-Niedbalska, M. (1996). *Nazwiska mieszkańców Bydgoszczy: Od II poł. XV w. do I poł. XVIII w.* Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego.

Dovnar-Zapol′skiĭ, M. V. (1897). *Dokumenty Moskovskogo arkhiva ministerstva iustitsii* (Vol. 1). Tovarishchestvo tipografii A. I. Mamontova.

Dziuba, B. (1966). *Familiennamen nach Freiburger Quellen des 12.–15. Jahrhunderts*. Eberhart Albert Verlag.

Eggers, E. (1988). *Die Phonologie der deutschen Lehnwörter im Altpolnischen bis 1500*. Verlag Otto Sagner. https://doi.org/10.3726/b12732

Eitler, E. (1956). *Münchner Familiennamen im 14. Jahrhundert* [Unpublished doctoral dissertation]. Ludwig-Maximilians-Universität München.

Engelke, T. (1995). *Eyn grosz alts Statpuech: Das "Gelbe Stadtbuch" der Stadt Regensburg*. Univ.-Verl.

Fasmer, M. (1987). *Ėtimologicheskiĭ slovar′ russkogo iazyka* (2nd ed., Vol. 3). Progress.

Freiherr, K., & Werburg, A. (1977). *Das älteste Coburger Stadtbuch 1388–1453*. Degener & Co.

Frenzel, M. (1969). *Die Handwerkerbezeichnungen im Westslawischen* [Unpublished doctoral dissertation]. Humboldt-Universität zu Berlin.

Gniffke, A. (2010). *Die Personennamen der Stadt Luxemburg von 1388 bis 1500: Namenbuch und namenkundliche Analyse auf Basis der Rechnungsbücher der Stadt Luxemburg* [Unpublished doctoral dissertation]. Universität Trier.

Grünert, H. (1958). *Die Altenburgischen Personennamen*. Niemeyer. https://doi.org/10.1515/9783111724942

Hahn, W. v. (1939). *Darmstädter Familiennamen bis zum Ende des 16. Jahrhunderts*. Swets & Zeitlinger N. V.

Harbachyk, M. R. (1992). *Nazwy asob pa ramiastvu i prafesii ŭ belaruskaĭ move* [Unpublished doctoral dissertation]. Instytut movaznaŭstva imia IAkuba Kolasa Natsyianal′naĭ akadėmii navuk Belarusi.

Heinzig, F., Köhler, W., & Mattis, H. (2008). *Die Bürgerbücher der Stadt Altenburg in Thüringen 1512–1700*. Stiftung Stoye.

Hellfritzsch, V. (1992). *Familiennamenbuch des sächsischen Vogtlandes: Auf der Grundlage des Materials der Kreise Plauen und Oelsnitz*. Akad.-Verl.

Hellfritzsch, V. (2007). *Personennamen Südwestsachsens: Die Personennamen der Städte Zwickau und Chemnitz*. Universitäts-Verlag GMBH.

Heyne, M. (1908). *Das altdeutsche Handwerk* (B. Crome, Ed.). De Gruyter. https://doi.org/10.1515/9783111693880

IAshchuk, L. V. (2000). *Antroponimiia ZHytomyrshchyny XVI–XVII st.* [Unpublished doctoral dissertation]. ZHytomyrs′kyĭ derzhavnyĭ universytet imeni Ivana Franka.

Kaestner, W. (1939). *Die deutschen Lehnwörter im Polnischen: Vol. 1. Einleitung und Lautlehre*. Harrassowitz.

Karszniewicz-Mazur, A. (1988). *Zapożyczenia leksykalne ze źródła niemieckiego we współczesnej polszczyźnie*. Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.

Kartatėka histarychnaha sloŭnika belaruskaĭ movy [KHSBM] [Card index]. (n.d.). Instytut movaznaŭstva imia IAkuba Kolasa, Minsk.

Kartoteka istorychnoho slovnyka ukraïns'koho iazyka [KISUIA] [Card index]. (n.d.). Instytut ukraïnoznavstva im. I. Kryp'iakevycha u L'vovi.

Kartoteka Słownika języka polskiego XVII i 1. połowy XVIII wieku [KSJP]. (n.d.). http://www.rcin.org.pl/publication/20029

Kartoteka slovnyka ukraïns'koï movy XVI – pershoï pol. XVII st. [KSUM] [Card index]. (n.d.). Instytut ukraïnoznavstva im. I. Kryp'iakevycha u L'vovi.

Kirchschlager, A. (2011). *Bürgerbuch der Stadt Arnstadt (1566–1699)*. Stiftung Stoye.

Knauß, O. (1940). *Die Entstehung der Grünberger Familiennamen*. Münchowsche Universitäts-Druckerei von Otto Kindt GmbH in Gießen.

Kopertowska, D. (1988). *Nazwy osobowe mieszkańców podkieleckich wsi (1565–1694)*. Zakład Narodowy im. Ossolińskich.

Korbut, G. (1893). Wyrazy niemieckie w języku polskim pod względem językowym i cywilizacyjnym. *Prace Filologiczne*, *1893*(4), 345–560.

Korn, G. (1867). *Schlesische Urkunden zur Geschichte des Gewerberechts insbesondere des Innungswesens aus der Zeit vor 1400*. Josef Max & Comp.

Kucała, M. (1987). Grupy spółgłoskowe *st*, *št* i podobne w staropolskich zapożyczeniach z niemieckiego. In A. Pohl & A. de Vincenz (Eds.), *Deutsch-polnische Sprachkontakte: Beiträge zur gleichnamigen Tagung* (pp. 103–111). Böhlau.

Lerch, F. (1981). *Die Giessener Familiennamen bis 1660: Ihre Entstehung und Bedeutung*. Oberhessischer Geschichtsverein.

Linsberger, A. (2012). *Wiener Personennamen: Ruf-, Bei- und Familiennamen des 15. Jahrhunderts aus Wiener Quellen*. Peter Lang. https://doi.org/10.3726/978-3-653-01419-8

Mączyński, J. (1970). *Nazwiska łodzian (XV–XIX wiek)*. Zakład Narodowy im. Ossolińskich.

Mel′nychuk, O. S., Bilodid, I. K., Kolomiiets′, V. T., & Tkachenko, O. B. (Eds.). (1982–2012). *Etymolohichnyĭ slovnyk ukraïns'koï movy* [ESUM] (Vols. 1–6). Naukova dumka.

Milerski, W. (1996). *Nazwiska cieszyńskie*. Energeia.

Moszyński, L. (1954). *Geografia niektórych zapożyczeń niemieckich w staropolszczyźnie*. Państwowe Wydawnictwo Naukowe.

Neumann, I. (1981). *Die Familiennamen der Stadtbewohner in den Kreisen Oschatz, Riesa und Grossenhain bis 1600*. Akademie-Verlag.

Nölle-Hornkamp, I. (1992). *Mittelalterliches Handwerk im Spiegel oberdeutscher Personennamen: Eine namenkundliche Untersuchung zu den Handwerkerbezeichnungen als Beinamen im Corpus der altdeutschen Originalurkunden*. Lang.

Pongratz, W. (1960). *Die ältesten Waldviertler Familiennamen*. Faber.

Preobrazhenskiĭ, A. G. (1914). *Ėtimologicheskiĭ slovar′ russkogo iazyka* (Vol. 2). Tip. G. Lissnera i D. Sobko.

Pyts, T. B. (2007). Pro nimets′ke pokhodzhennia remisnychykh nazv *ślosarz*, *ślósarz*, *ślusarz*, *sliusar*, *slesar′* u slov'ians′kykh movakh. *Movoznavstvo*, *2007*(2), 35–41.

Reichert, H. (1908). *Die deutschen Familiennamen nach Breslauer Quellen des 13. und 14. Jahrhunderts*. M. & H. Marcus.

Reiestr Viĭs'ka Zaporoz'koho 1649 roku [RVZ]. (1995). Naukova dumka.

Reisch, C. (1917). *Urkundenbuch der Kustodien Goldberg und Breslau: Vol. 1. 1240–1517*. Schwann.

Richardt, R. (1957). *Polnische Lehnwörter im Ukrainischen*. Harrassowitz in Komm.

Rudnicka-Fira, E. (2004). *Antroponimia Krakowa od XVI do XVIII wieku: Proces kształtowania się nazwiska*. Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

Schäfer, G. (1952). *Ansbacher Namenbuch mit einer Sammlung der ältesten Personennamen bis 1500 und einer Untersuchung nach ihrer Entstehung und Bedeutung* [Unpublished doctoral dissertation]. Friedrich-Alexander Universität zu Erlangen.

Scheffler-Erhard, C. (1959). *Alt-Nürnberger Namenbuch*. Verlag für Geschichte der Stadt Nürnberg.

Schöffl, S. A. (1993). *Die Limburger Familiennamen von 1200 bis 1500*. Peter Lang.

Schwarz, E. (1957). *Sudetendeutsche Familiennamen aus vorhussitischer Zeit*. Böhlau.

Schwarz, E. (1973). *Sudetendeutsche Familiennamen des 15. und 16. Jahrhunderts*. Lerche.

Shelud'ko, D. (1931). Nimets'ki elementy v ukraïns'kiĭ movi. *Zbirnyk komisiĭ dlia doslidzhennia istoriĭ ukraïns'koï movy*, *1931*(1), 1–60.

Slovar' russkogo iazyka XI–XVII vv. [SLRIA] (Vol. 25). (2000). Nauka.

Smal-Stockyj, R. (1942). *Die germanisch-deutschen Kultureinflüsse im Spiegel der ukrainischen Sprache*. Hirzel.

Studerus, G. (1926). *Die alten deutschen Familiennamen von Freiburg im Uechtland*. Buchdruckerei J. Küngs Erben.

Symanzik, B. (1993). *Die alt- und mittelpolnischen Handwerkerbezeichnungen: Onomasiologisch-semasiologische Studien unter Berücksichtigung wissenschaftlicher Aspekte*. Lit.

Taszycki, W. (1977). *Słownik staropolskich nazw osobowych* [SSNO] (Vol. 5). Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk.

TSaralunha, I. B. (2013). Antroponimikon Vyzhvivs'koï aktovoï knyhy XVII st. *Aktual'ni problemy filolohiĭ ta perekladoznavstva*, *2013*(6(1)), 254–262.

TSyganenko, G. P. (1989). *Ėtimologicheskiĭ slovar' russkogo iazyka: Bolee 5 000 slov* (2nd ed.). Radians'ka shkola.

Ukraïns'ka mova: Entsyklopediia [UME] (2nd ed.). (2004). Ukraïns'ka entsyklopediia im. M. P. Bazhana.

Urbańczyk, S. (Ed.). (1958–1993). *Słownik staropolski* [SSTP] (Vols. 1–10). Zakład Narodowy im. Ossolińskich; Instytut Języka Polskiego Polskiej Akademii Nauk.

Ustsinovich, A. K. (1975). *Antrapanimiia Hrodzenshchyny i Brėstchyny (XIV–XVIII stst.)* (M. V. Biryla, Ed.). Navuka i tėkhnika.

Vincenz, A. de, & Hentschel, G. (n.d.). *Wörterbuch der deutschen Lehnwörter in der polnischen Schrift- und Standardsprache: Von den Anfängen des polnischen Schrifttums bis in die Mitte des 20. Jahrhunderts*. http://www.bis.uni-oldenburg.de/bis-verlag/wdlp/46701.html

Wendehorst, A., & Rechter, G. (1985). Berufsnamen als Grundlage von Familiennamen in Franken. In *Erlanger Familinnamen-Colloquium (Referate des 7. Interdisziplinären Colloquiums des Zentralinstituts)* (pp. 1–17). Degener & Gessner.

ZHelekhovskyĭ, IE., & Nedïl′skyĭ, S. (1884–1886). *Malorusko-nïmetskyĭ slovar* (Vols. 1–2). Drukarnia tov. im. Shevchenka.

ZHuraŭski, A. I., Bulyka, A. M., & Kazhura, N. Ts. (Eds.). (1985–2017). *Histarychny sloŭnik belaruskaĭ movy* [HSBM] (Vols. 1–37). Navuka i tėkhnika.

Zoder, R. (1968). *Familiennamen in Ostfalen* (Vols. 1–2). Olms.

The Names for a *Locksmith* in German, Polish and East Slavic Languages

Summary

This article analyses the names for a locksmith in German, Polish, Ukrainian and Belarusian. The paper outlines previous explorations in this respect and identifies their shortcomings. The author presents the distribution of the forms under study in different groups of German dialects between the thirteenth and sixteenth centuries and traces their origins. He also discusses their orthographic, phonetic and morphological assimilation in the Slavic languages. The analysis of historical and linguistic sources has made it possible to identify selected phonetic and morphological processes which occurred in German and are visible in Polish, Ukrainian and Belarusian.

Nazwy *ślusarza* w języku niemieckim, polskim i językach wschodniosłowiańskich

Streszczenie

Niniejszy artykuł jest poświęcony analizie nazwy ślusarz w językach: niemieckim, polskim, ukraińskim i białoruskim. Opracowanie przedstawia dotychczasowe badania w tym zakresie i wskazuje ich niedociągnięcia. Autor opisuje dystrybucję badanych form w różnych grupach dialektów języka niemieckiego od XIII do XVI wieku oraz ustala ich pochodzenie. Następnie omawia ich ortograficzną, fonetyczną i morfologiczną asymilację w językach słowiańskich. Analiza źródeł historycznojęzykowych pozwoliła zidentyfikować wybrane procesy fonetyczne i morfologiczne, które zaszły w języku niemieckim i są widoczne w językach: polskim, ukraińskim i białoruskim.

Keywords: names of crafts; loanword; assimilation; German dialects; East Slavic languages; language contact

Słowa kluczowe: nazwa rzemiosła; zapożyczenie; asymilacja; dialekty niemieckie; języki wschodniosłowiańskie; kontakt językowy

Taras Pyts, Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, Ukraine
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-6055-3622
Correspondence: taras_pyts@ukr.net

The preparation of this article was self-financed by the author.

Competing interests: The author has declared that he has no competing interests.

Publication history: Received: 2022-01-05; Accepted: 2022-10-05; Published: 2022-12-31